

Σχολεία του Δάσους: Φυλλωσιές αντί για σχολικές αίθουσες και καρποί δέντρων αντί για αριθμητήριο

Ηλεκτρονικό περιοδικό sputniknews.gr
από Γεωργία Καρκάνη 13.06.2020

Τέσσερις Έλληνες παιδαγωγοί συστήνουν στο Sputnik την Παιδαγωγική του Δάσους, μια υπαίθρια εκπαιδευτική προσέγγιση ακόμα περισσότερο πολύτιμη στον καιρό του κορονοϊού, και προτείνουν τρόπους να την υποδεχτούμε στην οικογενειακή μας ζωή.

Ένα παιδί παίζει με το νερό στο ρυάκι. Ένα άλλο κάνει κούνια πάνω σε ένα κομμάτι ξύλου, στερεωμένο με σχοινιά από τα κλαδιά ενός πλάτανου. Ένα τρίτο προσπαθεί να στερεώσει στο κεφάλι του δύο ξερά φύλλα σαν αυτάκια και να μεταμορφωθεί σε ζώο. Δύο ακόμη σκαρφαλώνουν στον πλάτανο.

Δεν πρόκειται για κυριακάτικη εκδρομή στην εξοχή, αλλά για μια τυπική μέρα σε ένα ελληνικό Σχολείο του Δάσους που λειτουργεί σε καθημερινή βάση, τους Πευκίτες στο Κρουνέρι, όπου οι τοίχοι της σχολικής αίθουσας έχουν αντικατασταθεί από τις φυλλωσιές των δέντρων και τα τεχνητά υλικά διδασκαλίας από ακατέργαστα υλικά της φύσης - πέτρες, ξύλα, λάσπη, καρπούς.

Για να φτάσουμε στη φυσική σχολική αίθουσα, παρέα με τους περίπου 10 συνολικά μαθητές προσχολικής ηλικίας και τις παιδαγωγούς, διανύουμε από την είσοδο του σχολείου -ουσιαστικά ένα σπιτάκι σε κατάφυτο κτήμα- 150 μέτρα γεμάτα εκπλήξεις: Τα παιδιά αντί για τυποποιημένα σνακ κόβουν και μαसουλούν, με έκδηλη ευχαρίστηση, ευωδιαστά κλωναράκια μάραθου από τους αυτοφυείς θάμνους και μούρα που μάζεψαν από το δέντρο και, μάλλον το κυριότερο, εξερευνούν κάθε σπιθαμή στους δικούς τους ρυθμούς. Καμία παιδαγωγός δεν κοιτάει το ρολόι της, δεν ακούγεται ούτε ένα «πάμε πιο γρήγορα, αργήσαμε».

Οι Πευκίτες εφαρμόζουν την Παιδαγωγική του Δάσους, όπως αποκαλείται μια εκπαιδευτική προσέγγιση που επικεντρώνεται στη φύση ως περιβάλλον και ως υλικό μάθησης. Αφορμή του ρεπορτάζ έγινε μια είδηση από τη Σκωτία, όπου τοπικές αρχές εξετάζουν την προοπτική του υπαίθριου μαθήματος ως μια πιο ασφαλή εναλλακτική στην πανδημία του νέου κορονοϊού. Όμως η Παιδαγωγική του Δάσους είναι πολύ περισσότερα από ένα μοντέλο εκπαίδευσης θωρακισμένο απέναντι στην COVID-19.

Γνωριμία με την Παιδαγωγική του Δάσους Τι είναι όμως ακριβώς η Παιδαγωγική του Δάσους;

«Αποτελεί παιδοκεντρική, όχι δασκαλοκεντρική εκπαιδευτική προσέγγιση, που βασίζεται στην εμπειρική υπαίθρια μάθηση και στοχεύει στην ολιστική -σωματική, ψυχική, πνευματική, κοινωνική και συναισθηματική- ανάπτυξη του παιδιού, μέσω δραστηριοτήτων που ενεργοποιούν και ενισχύουν όλους τους τύπους νοημοσύνης» απαντά η Ρόζα Τριανταφυλλίδη, παιδαγωγός-forest school leader, πρόεδρος της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης Παρέα του Δάσους, που οργανώνει σε επιλεγμένους φυσικούς χώρους δράσεις πάνω στα Σχολεία του Δάσους, τη Βιωματική Μάθηση, την Παιδαγωγική Τέχνη Waldorf-Steiner και τη Μοντεσσοριανή Αγωγή, για παιδιά κάθε ηλικίας, για γονείς, για παιδαγωγούς, για εκπαιδευτικούς και για δημόσια και ιδιωτικά σχολεία ανά την Ελλάδα. Όπως προσθέτει: «Πραγματοποιείται σε φυσικούς υπαίθριους χώρους, χωρίς τοίχους, καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, και χρησιμοποιεί ως κύρια παιδαγωγικά εργαλεία το ελεύθερο παιχνίδι, την κίνηση, την παρατήρηση, την εξερεύνηση και την επαφή με τη φύση και τη φυσική ύλη».

Στην πράξη, μεταξύ άλλων, τα παιδιά, ανάλογα με την ηλικία τους, παίζουν και μαθαίνουν χτίζοντας καταφύγια από ξύλα, πέτρες και λάσπη, χρησιμοποιώντας σχοινιά και εργαλεία, αναγνωρίζοντας ίχνη ζώων, μαζεύοντας μούρα και σπαράγγια, σκαρφαλώνοντας σε δέντρα, ανάβοντας φωτιές τον χειμώνα, παρακολουθώντας υπαίθριες αφηγήσεις παραμυθιών. Μνούνται επίσης στις επιστήμες με βιωματικό τρόπο. «Στους Πευκίτες έχουμε το messy maths, μια προσέγγιση των μαθηματικών και των φυσικών εννοιών με απτά αντικείμενα. Μιλάμε για τα σύνολα όχι σχεδιάζοντας κίτρινες και κόκκινες κουκίδες

σε μαυροπίνακα, αλλά γεμίζοντας πανεράκια με βότσαλα, πέτρες, κουκουνάρια» φέρνει ως παράδειγμα η Βασιλική Κομπιλάκου, Παιδαγωγός και PhD του Σχολείου του Δάσους Πευκίτες, Skogsmulle leader. Η Παιδαγωγική του Δάσους απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες. Τα παιδιά σχολικής ηλικίας μπορούν να έρθουν σε επαφή με την προσέγγιση είτε μέσα από εξωσχολικές δράσεις, είτε μέσα από τακτικές, ή πιο περιστασιακές υπαίθριες δραστηριότητες που οργανώνουν διάφορα σχολεία.

Όμως, το μοναδικό ελληνικό Σχολείο του Δάσους που λειτουργεί καθημερινά και καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, οι Πευκίτες, είναι προσχολικής αγωγής (για τα μεγαλύτερα παιδιά το σχολείο οργανώνει τις δράσεις των Ομάδων του Δάσους, που γίνονται εκτός σχολικού ωραρίου, π.χ. κάποια Σάββατα, σε όλες τις εποχές του χρόνου). «Αν εδραιωθεί η Παιδαγωγική του Δάσους στην προσχολική ηλικία, ίσως επεκταθεί και σε άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης όπως συμβαίνει σε κάποια σχολεία του εξωτερικού» πιστεύει η κα. Κομπιλάκου. Επιπλέον, στην πρωτοπόρο Δανία τα Σχολεία του Δάσους έχουν ενταχθεί στη δημόσια εκπαίδευση, για παράδειγμα, λειτουργούν και δημοτικά Νηπιαγωγεία του Δάσους.

Πολλαπλά οφέλη

Πάντως η κα. Τριανταφυλλίδη θεωρεί μονόδρομο την επιστροφή των παιδιών στη φύση: «Η έλλειψη επαφής με τη φύση και έκθεσης στον καθαρό αέρα, ο περιορισμός στην κίνηση, στον ελεύθερο χρόνο και στο ελεύθερο παιχνίδι, καθώς και η υπερβολική χρήση των ηλεκτρονικών συσκευών, σύμφωνα με διεθνείς έρευνες, προκαλούν σοβαρά κινητικά, αναπτυξιακά και μαθησιακά προβλήματα, βλάπτοντας την υγεία των παιδιών» υποστηρίζει.

Μερικά μόνο από τα οφέλη της Παιδαγωγικής του Δάσους που παραθέτει η ίδια είναι η ανάπτυξη της κινητικότητας, της ισορροπίας, της ενδυνάμωσης και της ευκινησίας, η καλλιέργεια της συγκέντρωσης και της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων, η ενσυναίσθηση, η αυτοπεποίθηση. «Έχει επίσης μελετηθεί πως η συγκεκριμένη προσέγγιση ωφελεί ιδιαίτερα τα παιδιά με μαθησιακές και αναπτυξιακές διαταραχές (π.χ. σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής, υπερκινητικότητα, αυτισμός), τα οποία δεν μπορούν να ανταποκριθούν σε μια τυπική σχολική τάξη» προσθέτει.

Επιπλέον, καθώς φέρνει τα παιδιά σε ουσιαστική επαφή με το περιβάλλον, τα εμπνέει να το αγαπήσουν και να το προστατεύσουν. «Σε πολλά από τα νηπιαγωγεία με τα οποία συνεργαζόμαστε τα παιδιά μάς μιλούν για την Καρέτα Καρέτα και τις πλαστικές σακούλες που καταπίνει. Αλλά όταν βλέπουν μπροστά τους τη χερσαία χελώνα, μας ρωτούν αν είναι αληθινή» λέει χαρακτηριστικά η κα. Τριανταφυλλίδη.

Η ιστορία στο εξωτερικό και την Ελλάδα

«Η Παιδαγωγική του Δάσους έχει ρίζες ακόμα και στο βιβλίο "Αιμίλιος, ή Περί Αγωγής" (1762) του Ρουσσώ» σχολιάζει ο Παντελής Κυπριανός -καθηγητής στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Πατρών- και προσθέτει: «Κατόπιν στα τέλη του 19ου στην Ευρώπη έγιναν πολύ της μόδας τα λεγόμενα εξοχικά παιδαγωγεία: νηπιαγωγεία και δημοτικά όπου τα παιδιά ήταν στο ύπαιθρο για να έχουν καθαρό αέρα, καλή σχέση με το φυσικό περιβάλλον και να κάνουν δραστηριότητες με τα υλικά του».

Η Παιδαγωγική του Δάσους καθαυτή έκανε την εμφάνισή της στις αρχές της δεκαετίας του '50. «Κατά κύριο λόγο στη Δανία, από όπου στη συνέχεια πέρασε στις υπόλοιπες σκανδιναβικές χώρες, στο Ηνωμένο Βασίλειο (1990) και αργότερα στον Καναδά και στις ΗΠΑ» παίρνει τη σκυτάλη η κα. Τριανταφυλλίδη, προσθέτοντας: «Πλέον είναι διαδεδομένη στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, στην Αυστραλία και την Ιαπωνία».

Έχει, ωστόσο, καταβολές και στο ελληνικό παρελθόν. «Πηγή έμπνευσης για μένα στάθηκαν τα "Ψηλά βουνά" του Ζαχαρία Παπαντωνίου» λέει η κα. Κομπιλάκου και συμπληρώνει τα εξής: «Ο παιδαγωγός Αλέξανδρος Δελμούζος έβγαζε στο ύπαιθρο τις μαθήτρίες του Παρθεναγωγείου στον Βόλο. Και η δασκάλα που

είχα εγώ στο μονοθέσιο δημοτικό σχολείο Σταμάτας, η Δήμητρα Φουντά, μας έβγαζε για μάθημα κάτω από τα πεύκα και τα πλατάνια. Νέα, με πάθος για διδασκαλία, μας έκανε να αγαπήσουμε τη φύση».

Υπαίθρια εκπαίδευση και COVID-19

Η απουσία εξοικείωσης των παιδιών με τη φύση έγινε πιο αισθητή στους γονείς στη διάρκεια της καραντίνας, όταν σύμφωνα με την κα. Τριανταφυλλίδη, απουσία εξωσχολικών δραστηριοτήτων, οι οικογένειες ανακάλυψαν τους φυσικούς χώρους της γειτονιάς τους. «Εκεί οι γονείς παρατήρησαν την έλλειψη εξοικείωσης των παιδιών με το φυσικό περιβάλλον, που εκφράστηκε με δυσκολίες στην κίνηση, με άρνηση και φοβίες. Υπάρχουν παιδιά που δεν μπορούν να περπατήσουν σε ανώμαλο έδαφος, που δεν μπορούν να πιαστούν από ένα κλαδί και να σκαρφαλώσουν. Αυτό δεν είναι φυσικό, προσχολική ηλικία σημαίνει κίνηση και δουλεύοντας το σώμα εξελίσσεται και το μυαλό».

Άλλοι γονείς άρχισαν να αναζητούν υπαίθριες δραστηριότητες στην πανδημία για λόγους υγιεινής, προκειμένου τα παιδιά να αρχίσουν να αποφεύγουν τους κλειστούς χώρους και τον συνωστισμό. Ανάμεσα στα σχολεία που δίνουν έμφαση στην υπαίθρια εκπαίδευση είναι και ο παιδικός σταθμός Παιχνιδοσκόπιο όπου όπως μας διαβεβαιώνει η Ασπασία Σκουφίδη, ιδιοκτήτρια και υπεύθυνη σχεδιασμού παιδαγωγικών προγραμμάτων, outdoor pedagogue step 2 certified: «Οι υπαίθριες αίθουσες, το συχνό πλύσιμο των χεριών και οι μικρές ομάδες παιδιών αποτελούν έτσι κι αλλιώς βασικά στοιχεία της παιδαγωγικής μας. Τα προηγούμενα έτη είχαμε λιγότερα κρούσματα ιώσεων σε σύγκριση με μια τυπική δομή η οποία συνωστίζει σε μια αίθουσα 25 ή και περισσότερα παιδιά».

Είναι ενδεικτικό ότι, τελευταία, οι Πευκίτες δέχονται περισσότερα τηλεφωνήματα από ενδιαφερόμενους

γονείς. Ενώ παρατηρώ, ωστόσο, τα λασπωμένα γαλοτσάκια που βρίσκονται παραταγμένα στην είσοδο και τις φωτογραφίες των χαμογελαστών, καταλερωμένων παιδιών που φαίνεται να πέρασαν όλη τη μέρα χοροπηδώντας στους νερόλακκους σαν την Πέππα το Γουρουνάκι, αναρωτιέμαι πόσο είναι εξοικειωμένοι με τις πρακτικές του σχολείου. «Οι μαθητές μας προέρχονται κυρίως από μεικτές οικογένειες, δηλαδή είτε η μαμά είτε ο μπαμπάς έχουν στο πίσω μέρος του μυαλού τους μια αντίστοιχη μορφή προσχολικής εκπαίδευσης από την πατρίδα τους, για παράδειγμα, τη Σκωτία ή τη Σουηδία» απαντά η κα. Κομπιλάκου. «Η τουλάχιστον προέρχονται από οικογένειες με ανοιχτούς ορίζοντες. Οι υπόλοιποι γονείς όταν έρχονται εδώ και βλέπουν τις φωτογραφίες με το λασπωμένο παιδικό φορμάκι που θα παραλαμβάνουν καθ' όλη τη διάρκεια του Νοέμβρη, καλούνται να απελευθερωθούν από πολλές κοινωνικές ή ψυχαναγκαστικές νόρμες».

Φόβοι γονέων και πρακτικά εμπόδια

Είναι και ο φόβος του γονιού για το παιχνίδι στο φυσικό περιβάλλον που λειτουργεί ανασταλτικά. «Η υπερπροστασία είναι καταστροφική, είναι σαν να εμποδίζεις ένα πουλί να πετάξει» σχολιάζει η κα. Τριανταφυλλίδη. «Κάποτε μια μητέρα ρώτησε τον Γουίλι Ανσόλντ, Αμερικανό ορειβάτη και θεμελιωτή της υπαίθριας εκπαίδευσης, αν το παιδί της θα ήταν ασφαλές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο βουνό. Εκείνος απάντησε: "δεν μπορώ να εγγυηθώ την ασφάλειά του, αλλά μπορώ να εγγυηθώ τον θάνατο της ψυχής του αν το προστατεύετε διαρκώς από τον κίνδυνο. Άλλωστε αφήνοντας ένα παιδί στη φύση βλέπουμε ότι δεν είναι καθόλου ανίκανο να προστατεύσει τον εαυτό του"».

Η ίδια μας διαβεβαιώνει ότι μέσα στα εννέα χρόνια της Παρέας του Δάσους δεν έχει συμβεί ποτέ σοβαρό ατύχημα, σε αντίθεση με «ελεγχόμενα» περιβάλλοντα, όπως η παιδική χαρά ή η αυλή ενός παιδικού σταθμού με μεταλλικά παιχνίδια. Σε κάθε περίπτωση, θεωρεί απαραίτητο ο παιδαγωγός του δάσους να είναι πιστοποιημένος στην παροχή πρώτων βοηθειών και να διαθέτει πλήρως εξοπλισμένο φαρμακείο. Σημαντική θεωρεί επίσης την υψηλή αναλογία παιδαγωγών προς τους μαθητές.

Με όλα αυτά τα οφέλη, γιατί η Παιδαγωγική του Δάσους –ή κάποια άλλη υπαίθρια εκπαιδευτική προσέγγιση– δεν είναι περισσότερο διαδεδομένη στη χώρα μας; Δεν έχει να κάνει μόνο με την άγνοια και τον φόβο των γονιών αλλά και με μια σειρά από πρακτικά εμπόδια, σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Κυπριανό. Όπως με την «αποτρεπτική γραφειοκρατία» στην οποία υποχρεούνται ένα σχολείο έστω και για να οργανώσει μια εκδρομή και με το γεγονός ότι η ευθύνη για οτιδήποτε συμβεί ανήκει στον εκπαιδευτικό. Και αν το μάθημα μεταφερόταν στις σχολικές αυλές, αξιοποιώντας μερικά έστω από τα πλεονεκτήματα του υπαίθριου μαθήματος; Για την προσχολική τουλάχιστον αγωγή, ο κ. Κυπριανός απαντά: «Παρόλο που οι νηπιαγωγοί στην Ελλάδα έχουν καλή κατάρτιση δεν υπάρχουν οι υποδομές, πολλά νηπιαγωγεία έχουν αυλές δύο επί δύο. Ο νόμος προβλέπει εξωτερικούς χώρους, αλλά το ίδιο το κράτος δεν τηρεί αυτά που θεσπίζει. Αυτή είναι μια ευκαιρία να ασχοληθούμε σοβαρά με τον θεσμό».

Ποιες επιλογές έχουν οι οικογένειες;

Παρά τις δυσκολίες, όλο και περισσότεροι παιδικοί σταθμοί, νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία συμμετέχουν σε σχετικά προγράμματα και δραστηριότητες, όπως μας διαβεβαιώνει η κα. Τριανταφυλλίδη. Ποια επιλογή όμως απομένει στους γονείς που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να στείλουν το παιδί τους σε ιδιωτικό σχολείο με έμφαση στην υπαίθρια μάθηση, ούτε καν να το εγγράψουν σε εξωσχολικές δραστηριότητες και camps; Ποια επιλογή απομένει στις οικογένειες που δεν απολαμβάνουν την τύχη το δημόσιο σχολείο τους να διαθέτει εκπαιδευτικούς που ενημερώνονται, παίρνουν πρωτοβουλίες και συχνά κάνουν υπέρβαση καθήκοντος για να οργανώσουν υπαίθριες δραστηριότητες;

Το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε είναι να αφιερώνουμε όσο περισσότερο χρόνο γίνεται στο ελεύθερο παιχνίδι στη φύση, έστω και στο πάρκο της γειτονιάς. Οι καλοκαιρινές διακοπές που απλώνονται μπροστά μας είναι μια καλή αφετηρία. Γιατί δεν υπάρχει τίποτα πιο θεμελιώδες για την ανάπτυξη ενός παιδιού από το παιχνίδι με τα θαλασσινά βότσαλα ή με το χώμα στην αυλή του εξοχικού. «Όσοι είχαμε την ευτυχία να μεγαλώσουμε σε χωριό, σε γειτονιά με αλάνες ή να περνάμε τα καλοκαίρια μας στο νησί με τη γιαγιά και τον παππού, μπορούμε πολύ εύκολα να καταλάβουμε την αξία που μπορεί να έχει μια λακούβα με νερό, ένα κομμάτι ξύλο ή τις εμπειρίες που κρύβει ένα ματωμένο γόνατο» σχολιάζει η κα. Σκουφίδη και προσθέτει: «Αν ρωτήσετε έναν ενήλικα ποια είναι η πιο ευτυχισμένη παιδική του ανάμνηση, το πιθανότερο είναι να σας μιλήσει για τις εξερευνήσεις στο πάρκο της γειτονιάς και για τα αυτοσχέδια παιχνίδια με πέτρες, ξύλα και χώμα».

Πράγματι, μια μεγάλη επιβράβευση για την κα. Τριανταφυλλίδη είναι να βλέπει τα παιδιά να φεύγουν από τις δράσεις της με λαμπερά μάτια και κατακόκκινα μάγουλα και να ανυπομονούν να επιστρέψουν. «Ο τρόπος να αναπτυχθεί ένα υγιές παιδί είναι: καθαρός αέρας, ήλιος, δάσος, έδαφος, φύση, φίλοι, παιχνίδι» τονίζει και καταλήγει: «Αυτό δεν άλλαξε ποτέ από την αυγή της ανθρωπότητας και μάλλον δεν θα αλλάξει ποτέ».